

En frågeställare har hört vissa uttal i radion och finner att de strider mot hans språkbruk.

Det första fallet är helt klart. Frågeställaren har hört låglänt uttalande med långt e-ljud. Det uttalet avviker också från mitt språkbruk. **Låglänt** är bildat till ordet land och har kort vokal i senare leden länd.

□

Den andra frågan är mer komplicerad. Frågeställarens formulering är följande: "Vad skall man säga om det relativt allmänna bruket i radion att betona en stavelse i vardera sammansättningsleden i sammansatta ord?" Som exempel nämns nyhetsuppläsare och kostnadsfördelning.

I den mån det skildrade uttalet förekommer, vilket såvitt jag fattar frågan rätt betyder att t.ex. **nyhetsuppläsare** uttalas med lika starkt tryck på **upp** som på **ny**, avviker det helt från vårt normala uttal. Här i Finland får givetvis **ny-** det starkaste trycket, det tryck som vilar på **upp** är svagare. (Det är en typisk sammansättning, med den tryckfördelning som är vanlig i sådana ord.) Här skall påpekas, att den vanliga rikssvenska tryckfördelningen är en

annan: också i Sverige har **ny-** det starkaste trycket, men **bitrycket** ligger normalt på **-läs-**, trots att ord som uppläsning och uppläsare har huvudtryck på första stavelsen även i Sverige. En förskjutning av **bitrycket** av typen **nyhetsuppläsare** är förmodligen framkallad av en tendens att placera huvudtryck och **bitryck** så långt från varandra som möjligt. Den tendensen framträder rätt ofta i sammansättningar i Sverige.

För att ta ett på måfå valt exempel: hos oss brukar det vanliga heta **misshu'shållning**, i Sverige däremot **misshushållning**, ett uttal som kan förekomma också hos oss. — Det är inte nödvändigt att anamma det rikssvenska uttalet av sammansättningar, men om det dyker upp hos oss, bör det kunna accepteras.

□

För någon tid sedan skrev jag om en tänkbar återgivning av "rötösherra" och föreslog **fiffelknös**. Min kollega prof. Björn Pettersson i Tammerfors har i en insändare föreslagit **fiffelherre**. Förslaget stöter mig så mycket mindre som jag själv övervägt den möjligheten.

Sammanställningen med **fiffelherre** en ironisk ton, och det hela passar ganska bra. (Ordet **herre** är i folkligt tal inget s.k. honnörord, utan låter föraktfullt eller ironiskt.)

□

En dam från sydvästhörnet av vårt land ställer åtskilliga frågor. I dag hinner jag bara nämna en. Hon har i radio hört benämningen i Åbo och i Björneborgs län. Den måste betecknas som felaktig. Det är — i varje fall i dagens situation — fråga om ett län. (Mina historiska källor är just nu mycket få. Jag har dock en förmodan att Björneborg är med i sammanhanget, därför att de ursprungliga namngivarna ville peka på det gamla Kumogårds län.) Det viktiga är, att det måste heta **Åbo och Björneborgs län** — det skall inte jämföras med sammanställningar av två län, t.ex. "i Vasa och i Uleåborgs län".

□

En frågeställare med sydösterbottniska rötter har i Sideby hört uttrycket "han har inte någon **fund** i handen", dvs. "han har en kraftlös hand".

Tack vare välvillig hjälp av prof. Olav Ahlbäck har jag fått veta att materialet för den nya finlands-svenska dialektordboken har belägg för **fund** i betydelsen "känsl" från Lappfjärd, alltså från en grannkommun till Sideby.

Betydelsen i Lappfjärd ("känsl") stämmer mycket väl överens med den i Sidebyexemplet: en hand utan känsl verkar kraftlös. De vidare anknytningarna är något oklara i detaljer. Det ligger väl närmast till hands att sammanhålla det sydösterbottniska **fund** med det ord **fund** som vi alla känner från uttrycket **komma underfund med**. **Fund** har mycket nära anknytning till **fynd**: i **fynd** finns om ljud, men detta saknas i **fund**. Båda orden hör ihop med **finna**; jämför "finna på något" och **påfund**. (Jag tänker mig en förklaring av **underfund** och det sydösterbottniska **fund** "känsl" i denna riktning: måhända har **underfund** ursprungligen haft en innebörd "grepp om något" — jämför begripa i betydelsen "förstå" — och från en betydelse "grepp" har innebörden "känsl" kunnat utvecklas. Men allt detta är bara förmodanden, ett första försök till förklaring.)

Carl-Eric Thors